

ПРОБЛЕМИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

УДК 343.98

DOI: 10.31359/1993-0909-2023-30-4-280

В'ячеслав Віталійович Вапнярчук

Кафедра кримінального процесу
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
Харків, Україна

ЩОДО ОПТИМІЗАЦІЇ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ У ФОРМІ ЗАЛУЧЕННЯ СПЕЦІАЛІСТА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Анотація. У статті аналізуються такі форми (напрямки) участі спеціаліста в кримінальному провадженні, як надання: 1) консультаційної допомоги; 2) безпосередньої технічної допомоги; 3) висновків під час досудового розслідування кримінальних проступків, які відповідно до ст. 298–1 КПК України є самостійним видом доказу за процесуальним джерелом закріплення. Зокрема, при характеристиці консультаційної допомоги висловлена думка, що визначені в ч. 1 ст. 71 КПК України повноваження спеціаліста (надання консультації, пояснень, довідок та висновків під час досудового розслідування і судового розгляду) по суті є різними формами надання такої допомоги. Визначено, що результати консультаційної діяльності спеціаліста можуть мати значення для вирішення як організаційно-тактичних, так і процесуальних завдань (тобто мати орієнтуюче та доказове значення), що у свою чергу впливає на питання щодо порядку їх фіксування в матеріалах провадження: якщо вони сприяють вирішенню організаційно-тактичних завдань, то необхідності в їх процесуальній фіксації немає (хоча теж може мати місце), якщо ж вони допомагають вирішити процесуальні завдання, таке фіксування є обов'язковим. Консультаційна діяльність спеціаліста у формі усних пояснень під час проведення слідчих (розшукових) чи інших процесуальних дій, немає самостійного доказового значення, а є змістом такого документа (як процесуального джерела доказів) як протоколу певної слідчої (розшукової) дії, до якого вони заносяться. Письмові ж консультації спеціаліста з поставлених на його розсуд питань слідчим чи судом (у формі письмових пояснень, довідок та висновків спеціаліста) повинні долучатися до матеріалів кримінального провадження, набуваючи при цьому самостійного статусу такого процесуального джерела доказів як документа, оскільки відповідають вимогам ч. 1 ст. 99 КПК України. У зв'язку з таким розумінням сутності консультаційної діяльності спеціаліста та значення її результатів, підтримана пропозиція про внесення змін у ч. 2 ст. 99 КПК України про доповнення переліку різновидів документів новим пунктом з певними редакційними правками, але відкинута пропозиція про внесення змін до ч. 4 ст. 71 КПК України (про доповнення прав спеціаліста), як така, що є лише конкретизацією консуль-

таційної форми залучення спеціаліста в кримінальне провадження, не стосується всіх можливих об'єктів консультування та поширюється тільки на стадію досудового розслідування, а не на все кримінальне провадження. За результатами характеристики третьої форми (напрямку) залучення спеціаліста в кримінальне провадження, висловлена думка про неприйнятність пропозиції про доповнення ч. 3 ст. 214 КПК України положенням, яке передбачатиме можливість проводити до внесення в ЄРДР відомостей про початок кримінального провадження, не тільки огляду місця події, а й таких дій як отримання довідок та висновку спеціаліста, не тільки щодо кримінального проступку, а й щодо злочину, оскільки вона суперечить одній із основних концептуальних ідей КПК України 2012 року про необхідність розпочинати кримінальне провадження щодо будь-якої інформації про кримінальне правопорушення, попередньо її не перевіряючи. Матеріали статті представляють як теоретичну, так і практичну цінність. Вони можуть бути використані для подальшого наукового дослідження правового регулювання використання спеціальних знань у формі залучення спеціаліста у кримінальному провадженні, а також для належного розуміння та здійснення правозастосовної кримінальної процесуальної діяльності.

Ключові слова: кримінальне провадження, кримінальне процесуальне доказування, докази, кримінальні проступки, злочини, спеціальні знання, залучення спеціаліста, документ як вид доказу, консультаційна допомога спеціаліста, технічна допомога спеціаліста, висновок спеціаліста, Єдиний державний реєстр досудових розслідувань.

Vyacheslav V. Vapnyarchuk

Department of criminal procedure Law
Yaroslav Mudryi National Law University
Kharkiv, Ukraine

REGARDING THE OPTIMIZATION OF THE LEGAL REGULATION OF THE USE OF SPECIAL KNOWLEDGE IN THE FORM OF INVOLVING A SPECIALIST IN CRIMINAL PROCEEDINGS

Abstract. *The article analyzes the following forms (directions) of a specialist's participation in criminal proceedings, such as the provision of: 1) consulting assistance; 2) direct technical assistance; 3) conclusions during the pre-trial investigation of criminal misdemeanors, which in accordance with Art. 298–1 of the Code of Criminal Procedure is an independent type of evidence according to the procedural source of confirmation. In particular, with the characteristics of consulting assistance, the opinion is expressed that defined in Part 1 of Art. 71 of the Criminal Procedure Code of Ukraine, the powers of a specialist (providing consultations, explanations, certificates and conclusions during pre-trial investigation and trial) are essentially different forms of providing such assistance. It was determined that the results of the specialist's consulting activity can be important for solving both organizational and tactical tasks and procedural tasks (that is, have orientation and evidential value), which in turn affects the issue of the order of their fixation in the proceedings materials: if they contribute to the solution*

of organizational – tactical tasks, then there is no need for their procedural fixation (although it can also take place), if they help to solve procedural tasks, such fixation is mandatory. The consulting activity of a specialist in the form of oral explanations during investigative (search) or other procedural actions does not have independent evidentiary value, but is the content of such a document (as a procedural source of evidence) as the protocol of a certain investigative (search) action, to which they are entered. On the other hand, written consultations of a specialist on issues brought to his discretion by an investigator or a court (in the form of written explanations, certificates and conclusions of a specialist) must be attached to the materials of criminal proceedings, acquiring the independent status of such a procedural source of evidence as a document, since they meet the requirements of part 1 of Article . 99 of the CCP. In connection with this understanding of the essence of the specialist's consulting activity and the significance of its results, the proposal to amend Part 2 of Art. 99 of the CCP on supplementing the list of types of documents with a new item with certain editorial changes, but the proposal to amend Part 4 of Art. 71 of the Criminal Procedure Code (on supplementing the rights of a specialist), as such, which is only a specification of the consultation form for the involvement of a specialist in criminal proceedings, does not apply to all possible objects of consultation and applies only to the pre-trial investigation stage, and not to the entire criminal proceedings. According to the results of the characterization of the third form (direction) of involving a specialist in criminal proceedings, the opinion was expressed about the inadmissibility of the proposal to supplement Part 3 of Art. 214 of the Code of Criminal Procedure, a provision that will provide for the possibility to conduct not only an inspection of the scene of the incident, but also such actions as obtaining certificates and a specialist's opinion, not only in relation to a criminal misdemeanor, but also in relation to a crime, as it contradicts one from the main conceptual ideas of the Criminal Code of Ukraine of 2012 about the need to initiate criminal proceedings regarding any information about a criminal offense without first verifying it. The materials of the article represent both theoretical and practical value. They can be used for further scientific research on the legal regulation of the use of special knowledge in the form of the involvement of a specialist in criminal proceedings, as well as for the proper understanding and implementation of law enforcement criminal procedural activities.

Key words: *criminal proceedings, criminal procedural evidence, evidence, criminal misdemeanors, crimes, special knowledge, involvement of a specialist, a document as a type of evidence, consulting assistance of a specialist, technical assistance of a specialist, opinion of a specialist, the Unified State Register of Pretrial Investigations.*

ВСТУП

Все більше зростаючі можливості використання новітніх досягнень науки і техніки під час здійснення кримінального провадження в наш час, а також необхідність раціональнішої та ефективнішої його організації, зумовлюють необхідність приділення значної уваги проблемі використання спеціальних знань та її вирішення. Відзначимо, що багато питань правового забезпечення використання спеціальних знань під час кримінального провадження залишаються невирішеними та вимагають удосконалення. Зокрема, це стосується нечіткості регулювання: форм залучення спеціаліста в кримінальне провадження; його прав і обов'язків; належного порядку оформлення та правового значення результатів його участі в кримінальному провадженні у різних формах.

Окремі окреслені вище питання були предметом дослідження таких учених, як М. В. Салтевський, Н. Н. Лисов [1], Д. В. Куриленко [2], В. В. Вапнярчук [3] та ін. Незважаючи на те, що порушеною проблематикою займалося чимало науковців, багато її аспектів нині залишаються малодослідженими чи дискусійними, особливо в контексті їх реалізації в законодавстві та правозастосуванні. Цей контекст є досить важливим, зважаючи на постійне динамічне реформування кримінального процесуального законодавства та на необхідність забезпечення ефективності досудового розслідування та судового розгляду використанням спеціальних знань у кримінальних провадженнях.

Метою статті є дослідження форм (напрямків) залучення спеціаліста та критичний аналіз пропозицій щодо внесення змін до чинного КПК України щодо поліпшення такої форми використання спеціальних знань у кримінальному провадженні.

1. МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Означена проблематика стосується наукознавчих проблем теорії і практики кримінального процесуального доказування, пов'язаних із вирішенням питань щодо оптимізації правового регулювання використання спеціальних знань у формі залучення спеціаліста у кримінальному провадженні, окресленням меж наукового пошуку в цій царині знань.

Задля розв'язання окреслених проблем у роботі використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання. Зокрема, звернення до діалектичного й історичного методів пізнання дозволило дослідити еволюцію наукових поглядів щодо розробки та практичної реалізації форм (напрямків) залучення спеціаліста в кримінальне провадження, визначити основні напрямки наукового пошуку в цій галузі знань, виокремити чинники, що детермінують цей процес.

Метод семантичного аналізу застосовано для з'ясування змісту понять «консультація», «пояснення, роз'яснення», «довідка», «висновок». Порівняльний метод надав можливість піддати аналізу порядок залучення спеціаліста під час досудового розслідування у формі досудового слідства щодо злочинів та у формі дізнання щодо кримінальних проступків, а також визначити особливості, притаманні різним формам (напрямкам) залучення спеціаліста в кримінальне провадження. Метод системного аналізу забезпечив проведення узагальнення накопичених теоретичних знань і результатів практики досудового провадження та судового розгляду в контексті предмета дослідження. Використання формально-логічного та системно-структурного методів дозволило проаналізувати запропоновані зміни до Кримінального процесуального кодексу України з метою оптимізації залучення спеціалістів під час досудового розслідування. На підставі цього було висловлено аргументовані критичні зауваги щодо окремих з них, які унеможливають їх прийняття, щодо інших – висловлені думки про доцільність їх унормування та щодо вдосконалення їх редакції. Метод правового прогнозу-

вання надав можливість звиснувати необхідність подальших наукових пошуків у напрямку оптимізації правового регулювання використання спеціальних знань у формі залучення спеціаліста у кримінальному провадженні.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

З метою вирішення окремих питань правового забезпечення використання спеціальних знань під час кримінального провадження у формі залучення спеціаліста сьогодні розроблено проєкт Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України з метою оптимізації залучення спеціалістів під час досудового розслідування» (реєстраційний № 10075 від 20.09.2023) [4], який зараз обговорюється науковою спільнотою та громадськістю. Ознайомлення з текстом зазначеного законопроекту та супровідних документів до нього, свідчить про намагання його авторів підвищити ефективність досудового розслідування шляхом чіткого законодавчого визначення та закріплення правової природи і статусу процесуальних документів наданих спеціалістом. Автори законопроекту пропонують внести такі зміни в КПК України:

1) частину четверту статті 71 доповнити новим пунктом 9 такого змісту: «9) надавати довідки та висновки з питань, що належать до сфери його знань стосовно ідентифікації особи, зброї, наркотичних речовин, вибухотехнічних пристроїв, предметів, речовин і слідів вибуху, під час досудового розслідування злочинів»;

2) частину другу статті 99 доповнити новим пунктом 5 такого змісту: «5) довідки, висновки спеціаліста»;

3) у частині третій статті 214 після слів «огляду місця події» доповнити словами «отримання довідки, висновку спеціаліста».

Перед тим як аналізувати доцільність запропонованих змін, насамперед варто висловитися щодо форм (напрямків) залучення спеціаліста в кримінальному провадженні. На підставі аналізу норм чинного КПК України та практики здійснення кримінальних проваджень, можна дійти висновку, що ними закон передбачає надання:

1) консультаційної допомоги;

2) безпосередньої технічної допомоги;

3) висновків під час досудового розслідування кримінальних проступків, які відповідно до ст. 298–1 КПК України є самостійним видом доказу за процесуальним джерелом закріплення.

Щодо першої з них (*консультаційної допомоги*), то, по-перше, відзначимо, що відповідно до ч. 1 ст. 71 КПК України спеціаліст у кримінальному провадженні «може надавати консультації, пояснення, довідки та висновки під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок». Саме в цьому положенні, з нашого погляду, регламентована ця форма участі спеціаліста в кримінальному провадженні.

Відповідно до тлумачного словника української мови: «консультація» – це порада фахівця з якого-небудь питання [5, с. 267], «пояснення, роз’яснення, пояснювати» – робити ясным, зрозумілим; розкривати особливості якоїсь речі або ж явища, вказувати на їхні певні ознаки [6, с. 496], «довідка» – відомості, що їх одержує або подає хто-небудь [7, с. 334], «висновок» – остаточна думка про що-небудь, логічний підсумок, зроблений на основі спостережень, міркувань або розгляду певних фактів [8, с. 492]. Якщо вдатися до аналізу зазначених вище етимологічних значень указаних термінів, то вважаємо, що всі вони є формами консультаційної діяльності, яка по відношенню до них є родовим поняттям.

По-друге, на підставі аналізу норм чинного КПК України та узагальнення матеріалів кримінальних проваджень, можна зробити висновок, що результати консультативної діяльності спеціаліста можуть мати значення для вирішення як організаційно-тактичних, так і процесуальних завдань (тобто мати орієнтуюче та доказове значення).

Орієнтуюче значення полягає в тому, що результати консультування спеціаліста можуть служити орієнтиром для прийняття організаційних або тактичних рішень слідчим, судом, захисником, зокрема при висуванні версій, плануванні досудового розслідування, організації проведення тактичних операцій чи окремих процесуальних дій.

Доказове значення результатів консультування спеціаліста полягає в тому, що вони можуть бути підставою для прийняття певного процесуального рішення чи проведення певної процесуальної дії сторонами чи судом (наприклад, для проведення нової, повторної чи додаткової експертизи, для відібрання зразків для експертного дослідження, ініціювання допиту свідків, експерта тощо). Консультування у формі пояснення спеціаліста, до чи під час проведення слідчих (розшукових) дій, може бути змістом певного процесуального джерела доказів (приміром, визначене спеціалістом коло питань адресованих експертові може бути зазначено в рішенні про залучення експерта, в протоколі огляду місця події чи обшуку, в якому бере участь спеціаліст, зазначається повідомлена ним інформація щодо обставин події). Пояснення спеціаліста можуть мати важливе значення й при оцінці доказів (приміром, висновку експерта, показань, речових доказів, документів). Спеціаліст може вказати на недоліки використаної методики проведення експертного дослідження, на суб’єктивні характеристики допитаних осіб, конструктивні та інші особливості певних предметів тощо.

Важливість розмежування різних аспектів значення результатів консультування спеціаліста в кримінальному провадженні впливає й на питання щодо їх фіксування в матеріалах провадження. Якщо вони сприяють вирішенню організаційно-тактичних завдань, то необхідності в їх процесуальній фіксації немає (хоча теж може мати місце), якщо ж вони допомагають вирішити процесуальні завдання, таке фіксування є обов’язковим.

По-третє, чинний КПК України передбачає можливість використання як усної, так і письмової форми консультаційної діяльності спеціаліста. Проте, зважаючи на письмовий характер вітчизняного кримінального провадження, навіть коли мовиться про надання усних консультацій (у формі усних пояснень) під час проведення слідчих (розшукових) чи інших процесуальних дій, законодавець орієнтує на обов'язковість їх внесення у протокол відповідної дії або фіксації з використанням технічних засобів (статті 104, 105, 107). У цьому випадку такі пояснення є змістом такого документу (як процесуального джерела доказів) як протоколу певної слідчої (розшукової) дії. Письмові ж консультації спеціаліста з поставлених на його розсуд питань слідчим чи судом (у формі письмових пояснень, довідок та висновків спеціаліста) повинні долучатися до матеріалів кримінального провадження, набуваючи при цьому теж статусу такого процесуального джерела доказів як документи, оскільки відповідають вимогам ч. 1 ст. 99 КПК України.

У зв'язку з цим, вважаємо, що пропозиція законопроекту щодо внесення змін у ч. 2 ст. 99 КПК України про доповнення переліку різновидів документів новим пунктом є такою, що може бути підтримана, оскільки підтверджує висловлене вище твердження. Проте вважаємо, що доцільно було б його трохи редакційно підкорегувати і викласти в такій редакції:

«5) письмові консультації, пояснення, довідки та висновки спеціаліста».

Це означатиме, що вони поряд з іншими належатимуть до такого самостійного виду доказів за процесуальним джерелом закріплення як документ, за умови наявності в них відомостей, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження.

Чи доцільно у зв'язку з цим вносити зміни у ч. 4 ст. 71 КПК України, яка передбачає перелік прав спеціаліста? Якщо проаналізувати зміст права, яким пропонується доповнити вказану норму, то вважаємо, що такої необхідності нема. Адже по суті мовиться лише про конкретизацію консультаційної форми залучення спеціаліста у кримінальне провадження, але:

– по-перше, чомусь тільки у двох з чотирьох форм (*надання довідок та висновків*, поза увагою залишилось консультації та пояснення);

– по-друге, чомусь тільки стосовно *ідентифікації особи, зброї, наркотичних речовин, вибухотехнічних пристроїв, предметів, речовин і слідів вибуху*. І тут виникає логічне питання: а щодо інших можливих питань (об'єктів консультування), що такі довідки та висновки надаватися не можуть? Якщо можуть (що є цілком розумним) на підставі загальної норми ч. 1 ст. 71 КПК України, то для чого конкретизувати щодо цих? Такий підхід, думається, є таким, що переобтяжуватиме законодавчий матеріал і нічого не дасть у покращенні правового регулювання процесуального статусу спеціаліста;

– по-третє, виникає й питання, чому передбачено надання такого права спеціалісту тільки *на стадії досудового розслідування*, а якщо така необхідність

виникне під час судового розгляду, він що не може реалізувати це право. Думається, що відповідь на це питання є такою ж, як і в попередньому пункті, – так, може, на підставі ч. 1 ст. 71 КПК України.

Щодо другої форми (напрямую) залучення спеціаліста в кримінальному провадженні – *безпосередньої технічної допомоги* (фотографування, складення схем, планів, креслень, відбір зразків для проведення експертизи тощо), то зауважимо, що:

– по-перше, слово «тощо» в кінці зазначеного в ст. 71 КПК України і процитованого в скобках вище переліку операцій, які може виконувати спеціаліст, свідчить про його неповноту та можливість його продовження. Очевидно, що під час провадження слідчих (розшукових) та судових дій спеціалістом може використовуватися звуко-, відеотехніка, комп'ютерні засоби, обладнання для виявлення та фіксації різних слідів та ін. Значення використання цих засобів полягає в тому, що фотографування, відеозапис, схеми, наочно відтворюючи протокольний опис, сприяють точному і правильному засвоєнню змісту протоколу і вже в цьому сенсі мають важливе доказове значення. Деякі суттєві в криміналістичному відношенні деталі можуть бути з різних причин відсутні в протоколі або зафіксовані в ньому без необхідної точності. Тоді фотознімок, відеозапис, отримані в ході слідчої дії з дотриманням процесуальних правил її проведення, допомагають уточнити та заповнити окремі прогалини протоколу [1, с. 36; 2, с. 47–48].

– по-друге, така безпосередня технічна допомога спеціаліста стосується не лише фіксування процесуальної дії, яка за своєю сутністю є лише однією зі складових процедури збирання (формування) доказів¹, а може надаватись і під час виявлення (відшукування) слідів кримінального правопорушення (приміром, коли має місце залучення ІТ-спеціаліста для пошуку та фіксації цифрової інформації);

– по-третє, при характеристиці цієї форми залучення спеціаліста виникає питання щодо можливості використання спеціалістом тих чи інших технічних засобів, і як наслідок допустимості результатів. Одні науковці з цього приводу зазначають, що допустимим є застосування тільки тих технічних засобів, які прямо передбачені в законі. Інші вважають, що в законі неможливо регламентувати вичерпний перелік таких засобів, оскільки техніка постійно вдосконалюється й законодавство завжди буде відставати, тому потрібно йти шляхом розроблення лише загальних принципів допустимості технічних засобів у кримінальному судочинстві.

На нашу думку, ця проблема може бути вирішена таким чином: при відшуванні доказової інформації допустимо застосування будь-яких технічних засобів, за винятком небезпечних для життя і здоров'я або таких, що принижують честь

¹ Ця процедура включає в себе й діяльність суб'єктів доказування, в межах їх повноважень та наданих законом прав з відшукування (виявлення), сприйняття (одержання) і процесуального оформлення (фіксації) у встановленому порядку доказів [Див.: 3, с. 173–174].

і гідність, а також і тих, які можуть викликати сумнів щодо можливої фальсифікації, наприклад, технічних засобів, які належать слідчому або які придбані ним за власний кошт для використання в провадженні. Головне – факт виявлення доказу, спосіб же ніякого значення не має. Наприклад, якщо в автомобілі виявлено контрабанду, неважливо, яким чином це зроблено – з використанням якоїсь техніки чи в результаті простого огляду. Доказ залишається доказом незалежно від способу його виявлення (за умови правильного процесуального оформлення). Інша справа на етапі сприйняття (одержання) доказової інформації. Якщо при відшукуванні виявляється вже існуючий носій інформації, то при сприйнятті (одержанні) відбувається виготовлення її процесуального джерела – показань, документа, речового доказу, висновку експерта, а такими можуть бути тільки способи, вказані в законі. Саме тому неприпустимим є застосування на цьому етапі, приміром, поліграфа (детектора брехні), адже його використання законом не передбачено. Інше питання: доцільно чи недоцільно це законодавчо врегулювати? Проте це вже сфера наукової дискусії. На практиці ж підхід має бути чисто формальним: допустимо лише те, що прямо визначено законом¹. Отже, порушене питання належить вирішувати диференційовано, залежно від того, на якому етапі формування доказової основи застосовуються науково-технічні засоби.

Отже, спеціаліст, який долучений для надання безпосередньої технічної допомоги при проведенні слідчих (розшукових) чи інших процесуальних доказових дій, на етапі виявлення доказової інформації може використовувати будь-які технічні засоби, на етапі ж сприйняття (одержання) доказів – тільки ті, які регламентовані кримінальним процесуальним законом.

Третя форма (напрямо) залучення спеціаліста в кримінальному провадженні – *надання висновків під час досудового розслідування кримінальних проступків*, у тому числі у випадках, передбачених ч. 3 ст. 214 КПК України (до внесення відомостей про початок досудового розслідування в ЄРДР). Ця форма (напрямо) з'явилась у кримінальному провадженні після набрання чинності кримінальними процесуальними нормами, які регламентують порядок здійснення кримінального провадження щодо кримінальних проступків. Її поява, з нашого погляду, свідчить

¹ Відзначимо, що п. 6.8 Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень передбачає можливість використання спеціального технічного засобу – комп'ютерного поліграфа – при проведенні опитування тільки за наявності письмової згоди особи, яка проходить опитування, і лише з метою отримання орієнтувальної інформації. Незважаючи на те, що вказане положення міститься в розділі, присвяченому рекомендаціям проведення психологічної експертизи, вважаємо, що його формулювання (в тому числі й чітко визначена мета використання) свідчить, що йдеться про такий етап збирання (формування) доказу, як відшукування (виявлення) доказової інформації. А як уже зазначалося вище, на цьому етапі можуть бути використані будь-які технічні засоби, в тому числі й поліграф. Можливість же використання поліграфа на етапі переходу доказової інформації від її носія до слідчого (суду) (на етапі сприйняття (одержання)) повинна бути чітко регламентована КПК України [Див.: 9].

про розширення повноважень спеціаліста за рахунок наділення його правом дачі висновку, який набуває статусу самостійного процесуального джерела доказу – висновку спеціаліста. Таке рішення законодавця фактично зближує (або й змішує) статус спеціаліста й експерта. На перший погляд, це може здатися цілком виправданим, оскільки відображає потреби органів, що здійснюють кримінальне провадження в оперативному залученні до участі в розслідуванні осіб, які володіють спеціальними знаннями, й використанні результатів такої їх допомоги. Це, у свою чергу, сприяє швидшому виконанню завдань кримінального провадження і досягненню його мети. Однак недоліком такого законодавчого нововведення, думается, є те, що одна форма використання спеціальних знань (залучення спеціаліста) підміняє собою іншу (залучення експерта), а наданий висновок спеціаліста перетворюється на квазіекспертний.

Чинний КПК України передбачає, що в кримінальних провадженнях щодо кримінальних проступків використання спеціальних знань у формі залучення експерта може мати місце в таких випадках:

– по-перше, за рішенням дізнавача або прокурора, прийнятого на власний розсуд й обумовленого необхідністю більш тривалого та повного дослідження того чи іншого об'єкта, що, у свою чергу, є підставою для продовження строку дізнання до 20 діб з моменту повідомлення особі про підозру (п. 2 ч. 3 ст. 219);

– по-друге, за рішенням дізнавача або прокурора, прийнятого за клопотанням особи, якій повідомлено про підозру у вчиненні кримінального проступку, у разі її незгоди з результатами медичного освідування та висновком спеціаліста, що у свою чергу є підставою для продовження строку дізнання до 1 місяця з моменту повідомлення особі про підозру (п. 3 ч. 3 ст. 219).

У всіх інших випадках необхідності використання спеціальних знань під час дізнання дослідження здійснює спеціаліст, і його висновок набуває статусу самостійного виду доказу за процесуальним джерелом закріплення.

Щодо цієї форми (напряму) залучення спеціаліста, варто відзначити ще й те, що ч. 3 ст. 214 КПК України передбачає можливість отримання такого висновку спеціаліста ще до початку досудового розслідування і подальше його використання поряд із доказами, які будуть отримані після внесення таких відомостей в Єдиний реєстр досудових розслідувань (ЄРДР). На нашу думку, рішення про можливість проведення цієї процесуальної дії (як і інших), які по суті є «перевірочними» діями, до внесення відомостей про кримінальне правопорушення (кримінальний проступок) до ЄРДР, є досить спірним. Адже однією з основних концептуальних ідей КПК України 2012 року було (й залишається до нині) необхідність розпочинати кримінальне провадження щодо будь-якої інформації про кримінальне правопорушення, попередньо її не перевіряючи. Можливість проведення єдиної слідчої (розшукової) дії – огляду місця події до внесення відомостей до ЄРДР пояснюється тим, що її головною метою є не перевірка, а збереження слідів кримінального правопорушення.

У зв'язку з цим, пропозиція законопроекту (реєстраційний № 10075 від 20.09.2023) про доповнення ч. 3 ст. 214 КПК положенням, яке передбачатиме можливість проводити до внесення в ЄРДР відомостей про початок кримінального провадження, окрім огляду місця події, а й таких дій як отримання довідок та висновку спеціаліста, з метою перевірки відомостей не тільки про кримінальний проступок, а й про злочин, з нашого погляду, є неприйнятною.

ВИСНОВКИ

Щодо пропозицій проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України з метою оптимізації залучення спеціалістів під час досудового розслідування» (реєстраційний № 10075 від 20.09.2023) [4], який поданий з метою підвищення ефективності досудового розслідування, шляхом чіткого законодавчого визначення та закріплення правової природи і статусу процесуальних документів наданих спеціалістом, вважаємо, що:

– по-перше, пропозиція про у ч. 2 ст. 99 КПК України переліку різновидів документів новим пунктом є слушною, проте вимагає редакційного корегування і викладення в такій редакції: «5) письмові консультації, пояснення, довідки та висновки спеціаліста»;

– по-друге, щодо пропозиції про внесення змін у ч. 4 ст. 71 КПК України, яка по суті передбачає конкретизацію повноважень спеціаліста щодо надання консультаційної допомоги (без урахування всіх її можливих форм та об'єктів консультування, а також стосується чомусь тільки стадії досудового розслідування), то, вважаємо, такі зміни недоцільними, оскільки вони жодним чином не сприятимуть підвищенню ефективності кримінального провадження;

– по-третє, неприйнятною є й пропозиція законопроекту про доповнення ч. 3 ст. 214 КПК України положенням, яке передбачатиме можливість проводити до внесення в ЄРДР відомостей про початок кримінального провадження, не тільки огляду місця події, а й таких дій як отримання довідок та висновку спеціаліста, не тільки щодо кримінального проступку, а й щодо злочину, оскільки вона суперечить одній із основних концептуальних ідей КПК України 2012 року про необхідність розпочинати кримінальне провадження щодо будь-якої інформації про кримінальне правопорушення, попередньо її не перевіряючи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Салтевский М. В., Лысов Н. Н. Криминалистическая фотография, кинематография и видеозапись в правоохранительной деятельности : учеб. пособ. / под ред. М. В. Салтевского. Киев : Укр. акад. внутр. дел, 1993. 206 с.
- [2] Куриленко Д. В. Інститут обізнаних осіб у змагальному кримінальному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 ; Харків. націон. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. 254 с.
- [3] Вапнярчук В. В. Теорія і практика кримінального процесуального доказування : монографія. Харків : Юрайт, 2017. 408 с.

- [4] Проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України з метою оптимізації залучення спеціалістів під час досудового розслідування» (реєстраційний № 10075 від 20.09.2023). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42822>
- [5] Словник української мови : в 11 т. / за ред. І. К. Білодіда. Київ : Наук. думка, 1972. Т. 4. 840 с.
- [6] Словник української мови : в 11 т. / за ред. І. К. Білодіда. Київ : Наук. думка, 1976. Т. 7. 766 с.
- [7] Словник української мови : в 11 т. / за ред. І. К. Білодіда. Київ : Наук. думка, 1971. Т. 2. 550 с.
- [8] Словник української мови : в 11 т. / за ред. І. К. Білодіда. Київ : Наук. думка, 1970. Т. 1. 800 с.
- [9] Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : затв. наказом М-ва юстиції України від 08.10.1998 № 53/5. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>

REFERENCES

- [1] Saltevsky, M. V., & Lysov, N. N. (1993). *Criminal photography, cinematography and video recording in law enforcement activities*. M. V. Saltevsky (Ed.). Kyiv: Ukrainian Academy of Internal Affairs.
- [2] Kurylenko, D. V. (2017). *Institute of knowledgeable persons in adversarial criminal proceedings* (Candidate dissertation, Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine).
- [3] Vapnyarchuk, V. V. (2017). *Theory and practice of criminal procedural evidence*. Kharkiv: Yurayt.
- [4] On Amendments to the Criminal Procedure Code of Ukraine in order to optimize the involvement of specialists during pre-trial investigation: Draft Law of Ukraine (2023, September). Retrieved from <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42822>
- [5] Dictionary of the Ukrainian language: in 11 vol. I. K. Bilodid (Ed.). (1972). Kyiv: Naukova dumka, 4.
- [6] Dictionary of the Ukrainian language: in 11 vol. I. K. Bilodid (Ed.). (1976). Kyiv: Naukova dumka, 7.
- [7] Dictionary of the Ukrainian language: in 11 vol. I. K. Bilodid (Ed.). (1971). Kyiv: Naukova dumka, 2.
- [8] Dictionary of the Ukrainian language: in 11 vol. I. K. Bilodid (Ed.). (1970). Kyiv: Naukova dumka, 1.
- [9] Instructions on the appointment and conduct of forensic examinations and expert studies and Scientific and methodological recommendations on the preparation and appointment of forensic examinations and expert studies: approved. by order of the Ministry of Justice of Ukraine (1998, Oktober). Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>

В'ячеслав Віталійович Вапнярчук

Доктор юридичних наук, професор

Професор кафедри кримінального процесу

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

61024, вул. Пушкінська, 77, Харків, Україна

Vyacheslav V. Vapnyarchuk

Doctor of Law, Professor

Professor of the department of criminal procedure

Law Yaroslav Mudryi National Law University

61024, 77 Pushkinska Str., Kharkiv, Ukraine

Рекомендоване цитування: Вапнярчук В. В. Щодо оптимізації правового регулювання використання спеціальних знань у формі залучення спеціаліста у кримінальному провадженні. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2023. Т. 30. №4. С. 280–292.

Suggested Citation: Vapnyarchuk, V. V. (2023). Regarding the Optimization of the Legal Regulation of the Use of Special Knowledge in the Form of the Involvement of a Specialist in Criminal Proceedings. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 30(4), 280–292.

Стаття надійшла / Submitted: 20/10/2023

Доопрацьовано / Revised: 20/11/2023

Схвалено до друку / Accepted: 22/12/2023